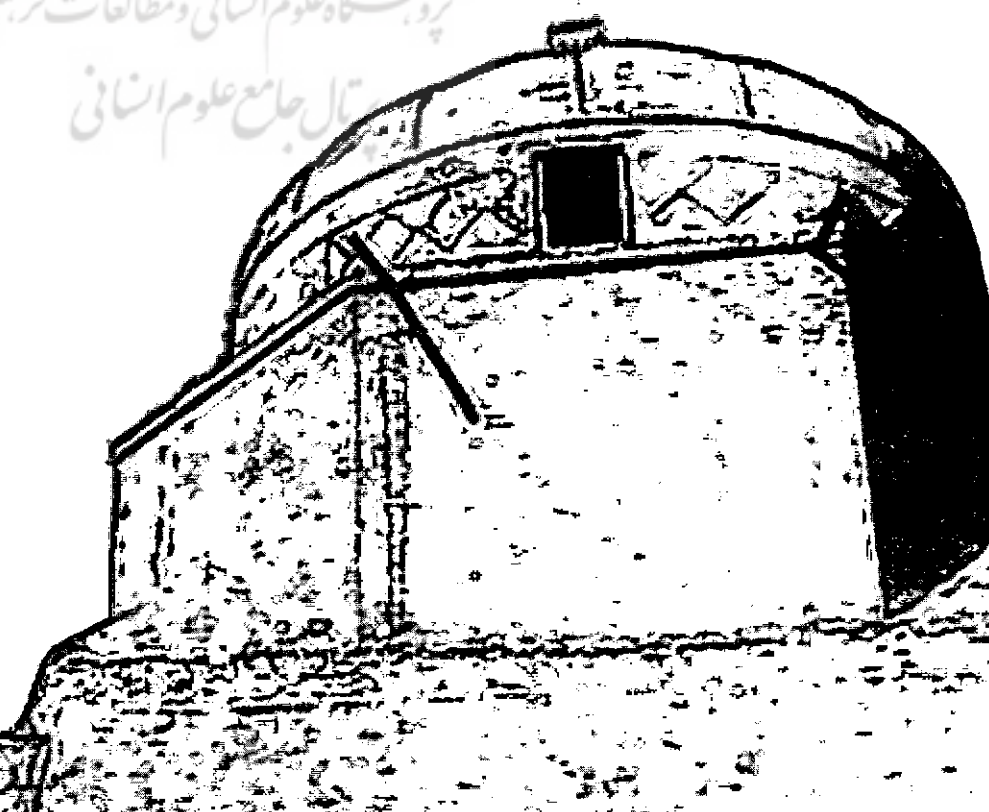

مسجد جامع گلپایگان و موقوفات آن

شهر گلپایگان، مرکز شهرستانی به همین نام، در استان اصفهان قرار دارد. این شهر، از جمله شهرهای کهن ایران به شمار می‌رود که وجود آثار تاریخی بسیار از دوران‌های مختلف در آن، بیانگر قدمت دیرینه آن است. وجود آثار و ابنیه تاریخی همچون گنبد بابامصری بر فراز مسجد میرزا ابوالحسن مربوط به قبل از عهد سلجوقیان، مسجد جامع و مناره شهر مربوط به زمان سلجوقیان، مسجد جامع سرآور مربوط به قرن نهم و بقعه امامزاده هفده تن از زمان صفویه از این جمله‌اند.

شهر گلپایگان از نظر اعتقادات دینی و پایبندی به مذهب، نشانه‌های ارزشمندی دارد. تعداد زیاد مساجد موجود در آن، از آن جمله است به طوری که در این شهرستان ۲۱۶ مسجد و ۳۳ امامزاده و بقعه دینی وجود دارد. این شهر مذهبی و حومه آن زادگاه علما و فقهای بزرگ و نامداری بوده است که چهره‌های برجسته‌ای از آن در حوزه‌های علمیه درخشیدند. علامه آقا جمال گلپایگانی، علامه ملازمین العابدین و آیت‌الله گلپایگانی از زمره ایشان بوده‌اند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 سال هفدهم / شماره ۶۵

مسجد جامع گلپایگان

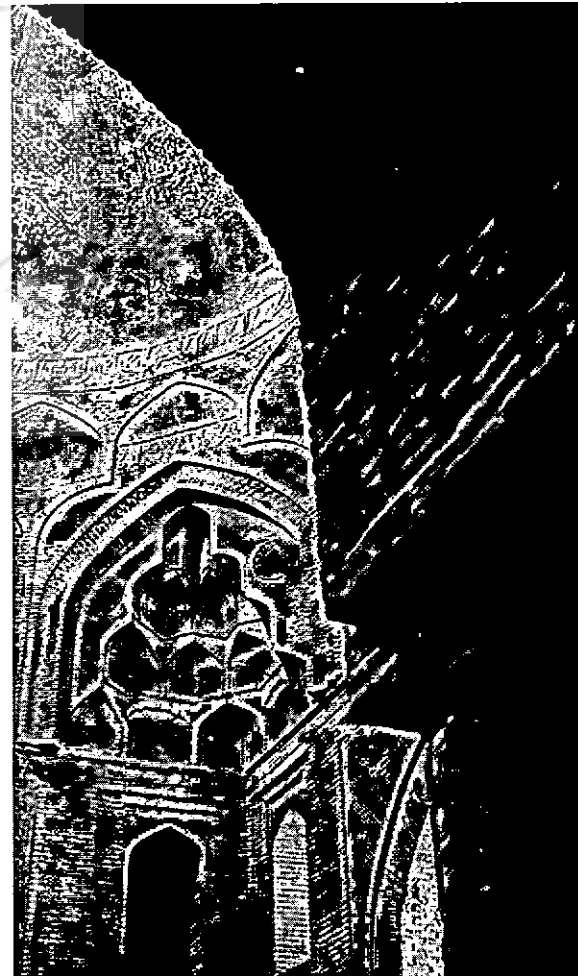
مسجد جامع در مرکز این شهر واقع است. این مسجد در مرکز بافت قدیم شهر از سمت غرب به بازار گلپایگان و از سمت شمال به بقعه متبرکه، سیدالسادات (از فرزندان امام موسی کاظم(ع)) از سمت شرق به خیابان مسجد جامع و از سمت جنوب به کوچه موسوم به کوچه مسجد جامع محدود است.

مسجد ۲ در ورودی شمالی و جنوبی دارد. محل بنای ساختمان مسجد نسبت به مناطق اطراف به ویژه بازار و خیابان‌های اطراف حدود ۲ تا ۲/۵ متر مرتفع‌تر است. نقشه مسجد به صورت طولی (مستطیل) می‌باشد. بنای اصلی مسجد در سمت غرب واقع و مسجدی نیز در سمت شرق واقع است که بنای جدیدی است. طول مسجد - غربی، شرقی - حدود ۱۰۰ متر و عرض آن در قسمت غرب (بخش بنای اصلی مسجد) ۵۲ متر، در مرکز، در قسمت ورودی در شمالی و جنوبی ۶۲ متر و عرض آن در قسمت شرقی ۵۲ متر است. بر سردرهای مسجد از سمت داخل صحن مسجد، با خط بنایی با آجرهای آبی رنگ جمله «یا علی» دوبار به صورتی زیبا تکرار شده است. صحن مسجد بدون احتساب هشتی‌ها، حجره‌ها و رواق ۳۵/۵×۴۵/۵ متر حدود ۱۶۰۰ مترمربع مساحت دارد.

ساختمان اولیه مسجد جامع در زمان سلطنت ابوشجاع محمد پسر ملک‌شاه سلجوقی (حک: ۴۹۸ تا ۵۱۱هـ) ساخته شده است. این مطلب در کتیبه‌ای که بر گرد شبستان محراب در قسمت پایه گنبد نقش شده به ما رسیده است. در داخل مسجد کتیبه‌های متعددی به خط کوفی شامل آیات قرآنی وجود دارد. متن کتیبه‌ای که نام بانی مسجد در آن آمده در آخر حاشیه سوم راست دور محراب به خط کوفی چنین آمده است:

امر ببناء هذه القبة الشيخ الصابر المزكي
ابونصر ابراهيم بن محمد بن ابراهيم
بابا...

ارتفاع گنبد مسجد ۲۲ متر و ابعاد گنبد از داخل مسجد ۱۲ متر در ۱۲ متر است. گنبد دارای طرح هشت ضلعی منظم و قسمت روی گنبد به ۱۲ قسمت مساوی تقسیم شده است. گنبد مسجد دو بوش و ارتفاع گنبد داخلی و خارجی در تمام بخش‌های آن ۱۶۰ سانتی‌متر است.

در سمت شرق صحن مسجد، شبستان آن قرار دارد. مساحت شبستان حدود ۳۸۵ مترمربع است. این بستان در زمانی که مرحوم آیت‌الله آقا میرزا ابوالقاسم محمدی امامت جماعت مسجد را به عهده داشته نوسازی شده است. تاریخی که روی کاشی‌های سردر ورودی این شبستان حک شده بیانگر سال ۱۲۹۸ قمری است.

حجره‌های اطراف صحن و نیز شبستان شرقی و سایر بیوتات وابسته به مسجد توسط یکی از همسران فتحعلی شاه قاجار ساخته شده است. این زن از فتحعلی شاه دو پسر داشت. پسر بزرگ حیدرقلی میرزا و پسر کوچک او شاهقلی میرزا (رضاقلی) هنگامی که به امارت گلپایگان منصوب شد مادرش نزد او آمد و در همین زمان بود که مشارالیه‌ها به برپایی این بخش از مسجد فرمان داد. این مطلب را از اشعار حک شده بر سنگ واقع در هشتی در ورودی مسجد نیز می‌توان استنباط کرد. هرگاه از سمت در جنوبی مسجد وارد مسجد شویم سنگ‌نوشته‌ای حاوی تعمیرات مسجد و بنای شبستان مسجد نصب شده است. بخشی از اشعار نقر شده چنین است:

چون گشت عهد وارث ملک سکندری
دارای عصر و حامی دین پیمبری
شاهی که مال و جان و جلالش ندا کنند
در آسمان به خطه الله‌اکبری
سلطان دین، محمد غازی که تیغ او
تاب افکند به پیکر خورشید خاوری
شاهی که روز معدلتش می‌زند غزال
پهلوی خود به پهلوی ضرغام بربری
گوش جهان و چشم زمان تا شنید و دید
نشنیده و ندیده چنین دادگستری
معمور خواست چون همه جا ملک خویش را
عدلش خراب کرد بنای سکندری
از رأفتش نمود به گلپایگان طلوع
ماهی که مهر بر رخ او گشته مشتری
یعنی رضاقلی مه برج شهنشهی
مسندنشین دوره اورنگ سروری

موقوفات مسجد

در داخل مسجد در فاصله ۵ متری محراب قدیم مسجد، سمت چپ محراب بر قسمت پایین دیوار مسجد سنگ‌نوشته‌ای به ابعاد ۱۰۰×۶۰ سانتی‌متر نصب شده است. این سنگ‌نوشته متن وقف‌نامه‌ای است مربوط به زمان صفویه که تاریخ ۱۰۵۷ قمری بر روی آن حک شده است.

متن وقفنامه

«الحمد للواقف علی الضمائر والصلوة والسلام علی محمد و آله و عترته الطاهرين الی یوم الدین و بعد.

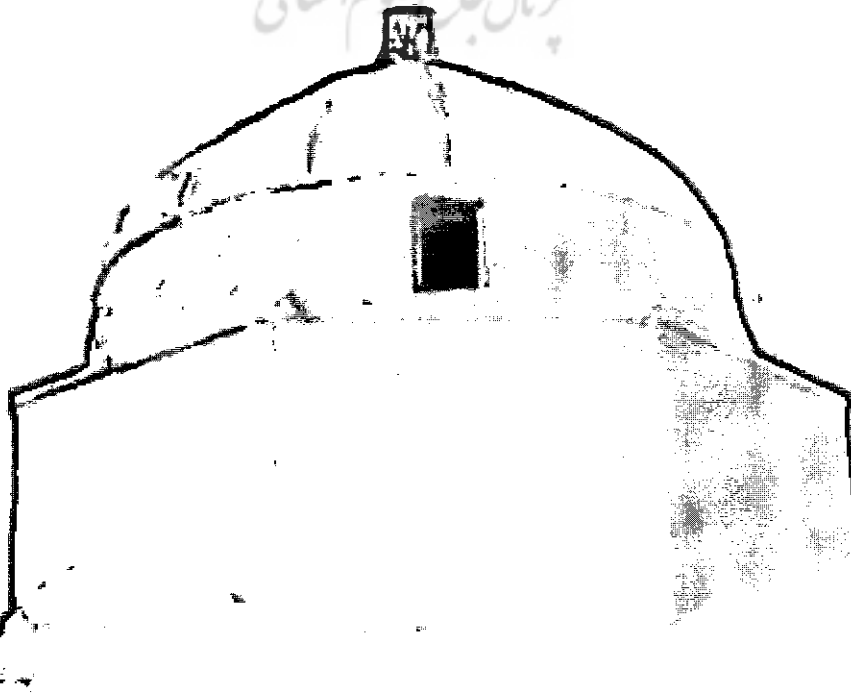
غرض از تحریر این خطاب مستطاب آن است که در زمان دولت پادشاه کامیاب، سپهر کاب، سکندر سپاه السطان بن سلطان، الخاقان بن خاقان شاه عباس ثانی الحسینی الموسوی الصفوی، بهادر خان خدالله تعالی ملکه و اقباله الی یوم القیام توفیق حال جناب حاجی الحرمین الشریفین حاجی محمد صالح ابن مولانا احمد گلستانی الاصل جربادقانی الموطن شده خالصاً لوجه الله و طلباً لمرضاته وقف مؤبد و حبس مخلد شرعی نمود تمامی نصف مشاع از یک حجر طاحونه معینه مشهور به طاحونه امامزاده واقعه در جربادقان بر مسجد جامع قدیم بلده مزبوره که هر سال طسق و بدل اجاره نصف طاحونه مزبوره را صرف فرش و روشنایی مسجد مزبور نماید به این نحو که دو ثلث آن را صرف بوریا و یک ثلث آن را صرف روشنایی نماید و حق التولیه بر ندارد و تولیت آن را مفوض داشت به نفس خود بعد از آن به اولاد ذکور خود نسلاً بعد نسل و بعد از انقراض اولاد ذکور به اولاد اناث به شرط تقدم بطن اعلی بر اسفل اصلح و اتقی، مشروط به آنکه به اجاره طویل‌ه ندهند و صدور عظام و متصدیان و غیره در وقف مذکور به هیچ وجه دخل نمایند و تغییر به قواعد آن راه ندهند و تغییر دهند به لعنت الهی و سخط حضرت رسالت پناهی (صلعم) گرفتار شود. «فمن بدله بعدما سمعه فإثمًا اثمه علی الذین یدلونہ ان الله سمیع علیم» و کان ذلک فی سنه سبعه و خمسين و الف ۱۰۵۷»

موقوفات جدید

۱. موقوفات مرحوم سید محمد صادق امام جمعه که ظاهراً مدتی نیز امام جماعت مسجد بوده‌اند. این موقوفات در سال ۱۳۱۳ شمسی به ثبت رسیده و بدین شرح است:
الف. یک قطعه زمین به مساحت ۱۰۰۰ مترمربع به شماره پلاک ثبتی ۱۰۷۶ - بخش یک

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

گلپایگان که هم‌اکنون در اجاره اداره آموزش و پرورش گلپایگان است.
 ب. ۱۳ هزار مترمربع مزروعی که بخشی از آن در امتداد جاده کمربندی گلپایگان - در
 سمت شرق شهر - دارای پلاک ثبتی شماره ۴۷۱ بخش یک گلپایگان و بخشی از آن در ابتدای
 ورودی شهر گلپایگان به سمت گوگرد دارای پلاک ثبتی ۳۳۶ بخش یک گلپایگان می‌باشد.
 ج. ۷ باب مغازه داخل شهر گلپایگان دارای پلاک‌های ثبتی شماره ۱۱۸۰ - بخش یک، ۱۲۹۳ -
 بخش یک، ۱۲۹۴ - بخش یک، ۱۲۹۶ - بخش یک، ۱۳۶۶ - بخش یک و ۱۲۸۰ - بخش
 یک که پلاک فوق به دو مغازه تقسیم شده و هر دو مغازه دارای پلاک ثبتی مشترک (۱۲۸۰)
 می‌باشند.

۲. موقوفات مجاور مسجد

در سمت شرق مسجد متصل به دیوار
 مسجد (مجاور خیابان مسجد جامع) در حدود
 ۲۰ سال اخیر به همت مردم و امام جماعت
 مسجد جناب حجت‌الاسلام والمسلمین حاج
 سیدرضا حسینی تعداد ۱۵ باب مغازه احداث
 و به اجاره واگذار شده است. پلاک ۱۵ باب
 مغازه فوق پلاک خود مسجد جامع است
 و درآمد حاصله از آن صرف مخارج مسجد
 می‌شود.

۳. موقوفه جناب حجت‌الاسلام و المسلمین
 محمدی گلپایگانی

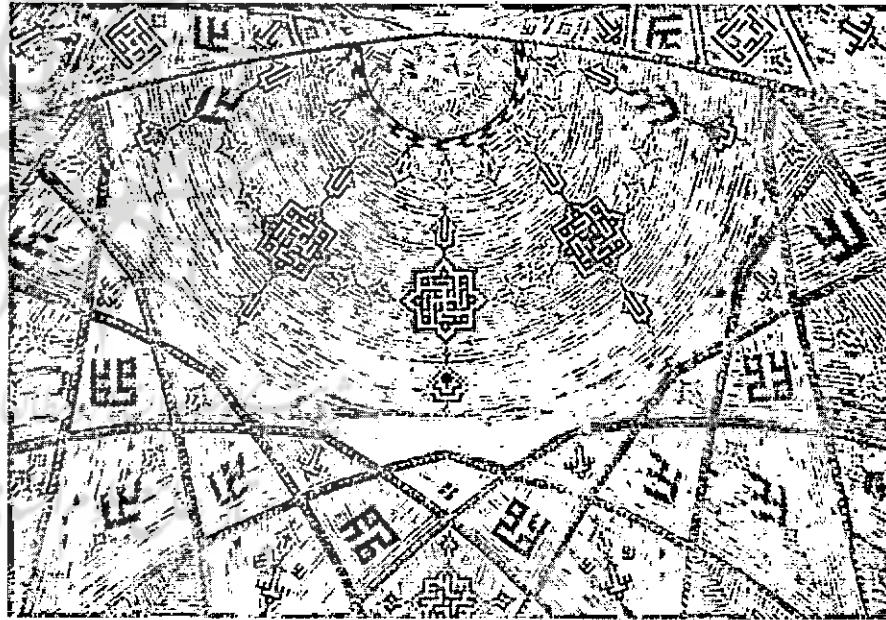
در سال ۱۳۷۶ حجت‌الاسلام و المسلمین
 غلامحسین محمدی گلپایگانی (رئیس
 محترم دفتر مقام معظم رهبری) تمامی شش
 دانگ یک باب خانه ملکی و مسکونی خود
 را جهت سکونت امام جماعت وقت مسجد
 جامع گلپایگان وقف کرد. متن وقف‌نامه
 چنین است:

بسم الله الرحمن الرحيم

قال الله العظيم في كتابه الكريم: «المال و
 البنون زينة الحياة الدنيا و الباقيات الصالحات

خير عند ربك ثواباً و خير أملاً» صدق الله العلي العظيم.

اینجناب غلامحسین محمدی گلپایگانی فرزند مرحوم آیت‌الله آقای میرزا ابوالقاسم محمدی
 دارای شناسنامه شماره ۱۶۰۶۶ صادره از نجف اشرف متولد ۱۳۲۲ شمسی با استعانت و قصد
 تقرب به ذات خداوند جلت عظمته در کمال عقل و شعور و سلامتی وقف مؤبد و حبس مخلد
 نمودم تمامی شش دانگ یک باب خانه ملکی و مسکونی خود را که در بخش یک شهرستان
 گلپایگان، بلوار سلمان فارسی کوچه وحید واقع است و مساحت آن ۳۰۵/۴۵ مترمربع می‌باشد
 و حدود و مشخصات آن در جلد شصت و دوم ثبت اسناد صفحه ۱۹ به شماره ۸۴۶۱۹ در
 دفترخانه اسناد رسمی شماره ۲ گلپایگان ثبت گردیده است با جمیع متعلقات شرعی و عرفی

اعم از آب لوله‌کشی و برق و گاز و تلفن و پنج تخته فرش قالی ماشینی که در منزل مورد استفاده است جهت سکونت امام جماعت وقت مسجد جامع گلپایگان و در تاریخ فوق صیغه وقف جاری و ملک مزبور به تصرف وقف داده شد با شرایط ذیل:

۱. تولیت رقبه مزبور مادام الحیوة با اینجانب است و پس از فوت اینجانب با اهل علم روحانی از اولاد ذکور نسلاً بعد نسل و در صورت تعدد فرزندان روحانی با علم و اتقی از آنها و در صورت فقدان روحانی در فرزندان و احفاد با اصلح و اتقی از فرزندان و احفاد ذکور و در صورت فقدان یا انقراض اولاد و احفاد ذکور با مرجع تقلید زمان، هر کدام که شهرت به اعلی‌ت دارند.

۲. امام جماعت باید در خانه ساکن باشد و اگر به هر دلیل اعم از ناتوانی جسمی و کهولت یا بیماری مستمر یا فقدان شرایط اقامه جماعت نتواند امام جماعت مسجد جامع باشد باید حداکثر تا ۴ ماه خانه را تخلیه کند تا امام جماعت جدید استفاده کند.

۳. امام جماعت حق ندارد بدون اجازه واقف یا متولی کسانی را که تحت تکفل او نیستند در خانه سکونت دهد و باید بعد از فوت واقف سالی یک ختم قرآن و ۱۰ منبر در هر جا می‌تواند به نیت واقف بخواند یا بدهد بخوانند.

۴. متولی می‌تواند در صورت اقتضای مصلحت وقف، خانه را تخریب و نوسازی کند.

۵. مخارج تعمیر و نگهداری منزل به عهده امام جماعت ساکن در منزل است و اگر امام مسجد نخواهد در منزل وقف ساکن باشد متولی آن را به روحانی فاقد مسکن دیگری که در شهر ساکن است جهت سکونت واگذار می‌کند مادام که روحانی است سکونت نماید و چنانچه از سلک روحانیت خارج شد حق سکنی ندارد و پس از فوت به ورثه وی نمی‌رسد بلکه متولی باید روحانی دیگری را که واجد شرط فقدان مسکن باشد اسکان دهد. هکذا... «فمن بدله بعد ماسمهه فإثما ائمه علی الذین یتدلونه» الاحقر محمدی گلپایگانی

تاریخ انشای وقف نامه در بالای وقف نامه ۱۳۷۶/۸/۲۷ - رجب‌المرجب ۱۴۱۸ مذکور است.

نویسنده: محبوبه خسروی

منابع

۱. اسناد موقوفات مسجد جامع موجود در اداره اوقاف و امور خیریه شهرستان گلپایگان.
۲. ترجمه برخی از کتیبه‌های کوفی مسجد جامع موجود در دفتر میراث فرهنگی مستقر در مسجد جامع گلپایگان.
۳. گذار، آندره و دیگران، آثار ایران، جلد ۴، ترجمه ابوالحسن سروقد مقدم، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی ۱۳۶۸
۴. وقف؛ میراث جاویدان، شماره ۱۹ - ۲۰، سال ۱۳۷۶ (ویژه‌نامه استان اصفهان).
۵. میرمحمدی، حمیدرضا، سیری در تاریخ و جغرافیای گلپایگان، دفتر کنگره بزرگداشت علماء گلپایگان، ۱۳۸۰.